

K genderovým aspektům sportu z pohledu letních olympijských her 2012

Olympiáda představuje ojedinělou globální platformu diskurzu odrážejícího aktuální sociálně kulturní proměny společnosti

JUDr. PETR FRISCHMANN
Katedra práva Škoda Auto Vysoká škola, Advokátní kancelář Petr Frischmann
Jana Masaryka 32, Praha 2, 120 00; e-mail: office@frischmann.cz

Obraz ženy ve středověku je nepochybně kulturní konstrukcí, která v sobě zahrnuje jak pozitivní, tak negativní vzorce chování.

► la faktické mlčení i symbolickou „němost žen“. Tato negace se projevovala v omezení ženského verbálního projevu a s ním spjaté svobody slov a činů. Mužská dominance ovlivňovala nejenom to, co ženy mohly říkat, ale také to, co chtěly říkat, kdy to chtěly říkat a kde to chtěly říkat (Ardener 2007). Obraz ženy v období středověku je nepochybně kulturní konstruk-

cí, která v sobě zahrnuje jak pozitivní, tak negativní vzorce chování. Žena byla na základě biblické interpretace a křesťanské exegeze a priori spoutána sítí dobových náboženských předsudků a askribovaných typických vlastností. Ty jí bohužel umožňovaly pouze omezené prosazení autentické svobody, vnitřních emocí i tvořivého myšlení. Středověký obraz ženy je

tak osudově poznamenán maskulinní interpretací: „Celými staletími se táhne pořád stejná písnička: paktují se s ďáblem; jsou hašteřivé, nesnesitelné; jejich tělo je neuhasitelná výheň, jako tělo chiméry“ (Duby 1999:32). ●

ABSTRAKT:
Olympijské hry jsou významnou sportovní, společenskou a kulturní událostí, která díky svému mimořádnému mediálnímu dosahu představuje též ojedinělou globální platformu diskurzu odrážejícího aktuální sociálně kulturní proměny společnosti s výrazným akcentem genderové problematiky. Letošní olympijské hry v Londýně tak představovaly jedinečný moment reflexe současného vývoje i prognózy budoucích trendů mnoha základních temat genderových studií.

ABSTRACT:
Olympic games are not only important sport, social and cultural event, but thanks to unique media coverage also powerful global platform for discussion of current social and cultural topics including important gender issues. From this perspective London 2012 Summer Olympic Games were unique moment of reflection of current development and future trends of progress of the many of core gender topics.

LITERATURA:

- ABÉLARD, Pierre (2003): Dopisy utrpení a lásky. Praha: Vyšehrad.
- AKVINSKÝ, Tomáš (1993): Suma proti pohanům III. Olomouc: Matice cyrilometodějská.
- ARDENER, Edwin (2007): The Voice of Prophecy and Other Essays. New York: Berghahn Books.
- BEAUVOIROVÁ, Simone de (1966): Druhé pohlaví. Praha: Orbis.
- BILÝ, Jiří (2000): Trojí lid: panovníci a jejich lid v evropském středověku. Praha: Libri.
- BOCKOVÁ, Gisela (2007): Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- BORST, Otto (1983): Alltagsleben im Mittelalter. Frankfurt am Main: Insel Verlag.
- BÖRRESEN, Kari Elisabeth (1995): Subordination and Equivalence: The Nature and Role of Woman in Augustine and Thomas Aquinas. Mainz: Grünewald.
- BYNUM, Caroline Walker (1987): Holy Feast and Holy Fast: The Religious Significance of Food to Medieval Women. Berkeley: University of California Press.
- CARTLIDGE, Neil (1997): Medieval Marriage: Literary Approaches 1100–1300. Cambridge: D. S. Brewer.
- CASAGRANDE, Carla (1993): „Die beaufsichtigte Frau“. In: KLAPISCH-ZUBER, Christiane, ed.: Geschichte der Frauen II: Mittelalter. Frankfurt am Main: Campus, str. 85–117.
- CASAGRANDE, Carla, VECCHIO, Silvana (2002): „Hfich“. In: LE GOFF, Jacques, SCHMIDT, Jean-Claude, eds.: Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, str. 219–228.
- ČERNÝ, Václav (1958): Lid a literatura ve středověku, zvláště v románských zemích. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- ČERNÝ, Václav, ed. (1970): Srdce ve mně sténá: Výbor z milostné poezie trobadorů. Praha: Odeon.
- DUBY, Georges (1997): Vznešené paní z 12. století I: Heloisa, Aliénor, Isolda a další. Brno: Atlantis.
- DUBY, Georges (1999): Vznešené paní z 12. století III: Eva a kněžna. Brno: Atlantis.
- DÜLMEN, Richard van (2003): Bezectní lidé: O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku. Praha: Dokořán.
- ELLIOT, Dyan (2004): Proving Woman: Female Spirituality and Inquisitional Culture in the Later Middle Ages. Princeton: Princeton University Press.
- ENNENOVOVÁ, Edith (2001): Ženy ve středověku. Praha: Argo.
- ERBSTÖBER, Martin (1970): Sozialreligiöse Strömungen im späten Mittelalter: Geißler, Freigeister und Waldenser im 14. Jahrhundert. Berlin: Akademie-Verlag.
- FRANCE, Marie de (1958): Milostné příběhy ze staré Francie. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.
- FRUGONI, Chiara (1993): „Frauenbilder“. In: KLAPISCH-ZUBER, Christiane, ed.: Geschichte der Frauen II: Mittelalter. Frankfurt am Main: Campus, str. 359–434.

- GAUVARD, Claude (2002): „Násilí“. In: LE GOFF, Jacques, SCHMIDT, Jean-Claude, eds.: Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, str. 424.
- GENNEP, Arnold van (1997): Přechodové rituály: Systematické studium rituálů. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- GEREMEK, Bronislav (1999): „Člověk na okraji ve středověku“. In: LE GOFF, Jacques, ed.: Středověký člověk a jeho svět. Praha: Vyšehrad, str. 291–312.
- GLEBA, Gudrun (2004): Klosterleben im Mittelalter. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- GOODY, Jack (2000): Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- GRAUS, Frantisek (1981): „Randgruppen der städtischen Gesellschaft im Spätmittelalter“. In: Zeitschrift für Historische Forschung 4, str. 385–437.
- KARFIKOVÁ, Lenka (2006): Milost a vůle podle Augustina. Praha: OIKOYMENH.
- KIBLER, William W. et al. (1995): Medieval France: An Encyclopedia. New York: Garland Publishing.
- KITZLER, Petr (2004): „Quam ecclesiae hominem non fuisse? Tertullianus a jeho nový portrét“. In: Teologická reflexe 10(2), str. 199–209.
- KLANICZAY, Gábor (2002): Holy Rules and Blessed Princesses: Dynastic Cults in Medieval Central Europe. Cambridge: Cambridge University Press.
- KLAPISCH-ZUBEROVÁ, Christiane (1999): „Žena a rodina“. In: LE GOFF, Jacques, ed.: Středověký člověk a jeho svět. Praha: Vyšehrad, str. 241–262.
- KLAPISCH-ZUBER, Christiane (2008): „Mužství a ženství“. In: LE GOFF, Jacques, SCHMIDT, Jean-Claude, eds.: Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, str. 413–423.
- KYBALOVÁ, Ludmila (2001): Středověk. Dějiny odívání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- LE GOFF, Jacques (2005): Kultura středověké Evropy. Praha: Vyšehrad.
- LE GOFF, Jacques (2006): Tělo ve středověké kultuře. Praha: Vyšehrad.
- LENDEROVÁ, Milena et al. (2009): Žena v českých zemích od středověku do 20. století. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- LIPOVETSKY, Gilles (2007): Třetí žena: neměnnost a proměny ženství. Praha: Prostor.
- MCDONNELL, Ernest W. (1969): The Beguines and Beghards in Medieval Culture: With Special Emphasis on the Belgian Scene. New York: Octagon Books.
- MICHELET, Jules (1974): Rekové a rebelové sladké Francie. Výbor z dějin Francie. Praha: Odeon.
- NEJEDLÝ, Martin (1997): „Jana z Arku“. In: Historický obzor 8 (3/4), str. 50–57.
- NEWMAN, Barbara (1987): Sister of Wisdom: St. Hildegard's Theology of the Feminine. Berkeley: University of California Press.

- NODL, Martin, ŠMAHEL, František, eds. (2002): Člověk českého středověku. Praha: Argo.
- OTIS-COUR, Leah (2002): Rozkoš a láska: dějiny partnerských vztahů ve středověku. Praha: Vyšehrad.
- PARKIN, Tim G. (2003): Old Age in the Roman World: A Cultural and Social History. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- PERNOD, Régine (1998): Leben der Frauen im Hochmittelalter. Pfaffenweiler: Centaurus Verlag-Gmbh.
- PERNODOVÁ, Régine (1994): Život Jany z Arku. Brno: Cesta.
- PERNODOVÁ, Régine (2002): Žena v době katedrál. Praha: Vyšehrad, str. 123–155.
- RÉGNIER-BOHLER, Danielle (2002): „Dvorská láska“. In: LE GOFF, Jacques, SCHMIDT, Jean-Claude, eds.: Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, str. 130–134.
- ROSSIAU, Jacques (1999): „Měšťan a život ve městě“. In: LE GOFF, Jacques, ed.: Středověký člověk a jeho svět. Praha: Vyšehrad, str. 641–652.
- ROSSIAU, Jacques (2008): „Sexualita“. In: LE GOFF, Jacques, SCHMIDT, Jean-Claude, eds.: Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, str. 641–652.
- ŘEHOŘ VELIKÝ (1909): Kniha o správě pastýřské, jakož i Pavla Diakona, mnicha Cassinského. Život sv. Řehoře Velikého. Praha: Dědictví svatého Prokopa.
- SCHUSTER, Beate (1995): Die freien Frauen. Dirnen und Frauenhäuser im 15. und 16. Jahrhundert. Frankfurt am Main: Campus-Verlag.
- SCHUSTER, Peter (2003): „Lebensbedingungen der Prostituierten in der spätmittelalterlichen Stadt“. In: HÖDL, Günther, MAYRHOFER, Fritz, OPLL, Ferdinand, eds.: Frauen in der Stadt. Linz: Österreichischer Arbeitskreis für Stadtgeschichtsforschung, str. 265–291.
- SCHULTZ, James A. (2006): Courtly Love, the Love of Courtliness and the History of Sexuality. Chicago, London: University of Chicago Press.
- SIMONS, Walter (2001): Cities of Ladies: Beguine Communities in the Medieval Low Countries, 1200–1565. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- STROHMEIER, Renate (1998): Lexikon der Naturwissenschaftlerinnen und naturkundigen Frauen Europas. Frankfurt am Main: Harri Deutsch.
- TROJEL, Emil (2006): Andreas aulæ regiae capellanus: De amore libri tres. Berlin: Walter de Gruyter.
- VERDON, Jean (2003): Volný čas ve středověku. Praha: Vyšehrad.
- WILHITE, David E. (2007): Tertullian the African: An Anthropological Reading of Tertullian's Context and Identities. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- ZIMMERMANN, Margarete (1996): Wege in die „Stadt der Frauen“. Texte und Bilder der Christine de Pizan. Zürich: Leib & Seele.

Při zpětném hodnocení letošních letních olympijských her není možné přehlédnout, že hry XXX. letní olympiády v Londýně byly v některých souvislostech právem označovány jako hry ve znamení žen. O tom, že nešlo o pouhý populistický řečnický obrat, svědčí fakt, že je tato jinak žurnalistická hyperbola založena na věrohodných statistických údajích. V mnoha významných olympijských výpravách v Londýně 2012 tvořily ženy většinu zástupců a mezi tyto výpravy patřily i celkově tak významné a početné reprezentace jako USA nebo Rusko.

LOH 2012 se tak staly také historicky prvními hrami, na něž všechny zúčastněné národních výpravy vyslaly své ženské reprezentantky. V případě některých islámských zemí, jmenovitě Kataru, Saúdské Arábie a Bruneje, šlo navíc o historicky první účast ženských sportovců v celé historii olympijského hnutí. Celkově vysoké zastoupení ženských sportovkyň je chápáno jako odraz probíhajících globálních společensko-kulturních změn, jejichž průběh a dynamiku lze indikativně sledovat právě na pozadí pravidelně konaných společenských a sportovních událostí.

Jelikož jsou tyto údaje v novodobé historii olympijského hnutí ostře sledovány a důsledně medializovány, je nutno je považovat za významné jak z hlediska faktografického, tak i pro jejich symbolický význam a schopnost dalšího zpětného působení na probíhající sociokulturní procesy. Z této perspektivy je možno konstatovat, že široké zastoupení žen i výsledky, kterých v průběhu letošních olympijských her dosáhly, představují opět další významný posun v emanci-

pačním procesu a to nejen v úzce chápaném sportovním kontextu.

Sportovní (a zejména olympijské) hnutí představuje pro genderovou problematiku prostředí, na jehož pozadí je možno aktuální stav a probíhající vývoj v této oblasti demonstrovat ve zcela specifickém mezioborovém kontextu. Jedná se o prostředí, ve kterém se projevují ve výrazně koncentrované podobě základní střety a změny ve vnímání mnoha základních témat genderové problematiky. Olympijské hnutí je proto velmi významným prostředím a současně signifikantním předmětem zkoumání a to jak pro specificky genderové, tak i pro obecně kulturologický výzkum.

OLYMPISMUS PŘEKRAČUJÍCÍ SPORT

Olympijské hnutí v novodobé historii výrazně přesáhlo svým významem sportovní oblast. Jde o společenskou a kulturní událost s globálním dosahem. Toto hnutí má od samého počátku výrazně mimo-sportovní aspirace již ve svých zakládajících dokumentech a kánonech. Olympijská charta charakterizuje olympismus jako životní způsob a životní filozofii založenou na deklarovaném spojení zdatnosti těla, vůle a ducha (Sekot 2008). Zvláštní pozornost zasluhuje ideál týkající se respektování základních univerzálních etických principů, což představuje pro kulturologická studia výzvu, ale současně přesahuje rámec tohoto příspěvku. Významnou součástí souboru základních hodnot olympijského hnutí představuje boj proti diskriminaci ve všech jejích podobách (Olympijská charta 2007). ►

Význam olympijských her pro emancipační hnutí se neomezuje pouze na období konání sportovních akcí.

- ▶ Olympijské hnutí se proto od samého počátku svého novodobého vývoje nejen stává sportovním hnutím, ale současně též mezinárodní institucionální platformou monitorující specifické projevy diskriminace a zároveň disponující některými vlastními organizačními nástroji sloužícími k překonání některých existujících omezení. Nejvýrazněji se tak angažuje v oblasti rovného zastoupení sportovců v olympijských soutěžích, ale též v oblasti organizace vrcholového i masového sportu na národní i mezinárodní úrovni.

Průběžně je sledována a zveřejňována proporcionalita zastoupení žen v rozvětveném organizačním aparátu vlastního olympijského hnutí i svěbytného prostředí organizace sportu jako takového. Nejde přitom jen o administrativně technické posty, neméně významné je například zastoupení žen ve funkci rozhodčích, kde jejich nesnadná a významná role spočívá nejen v otázkách uznání vysokého stupně odbornosti, ale zejména v případech kolektivních sportů souvisí úzce s obecnou sociokulturní problematikou společenského statutu a z něho vyplývajícího respektu a autority nezbytného pro výkon těchto funkcí. Proto je pozitivní vývoj zastoupení žen v této oblasti sportovního dění právem považován za průlomový.

Lze tedy očekávat další vývoj k širšímu zapojení žen v této oblasti. Jak uvádí na svých oficiálních webových stránkách Organizační výbor zimních olympijských her v Soči 2014,¹⁾ poměrné zastoupení žen v aparátu zabezpečujícím organizaci her dosahuje již letos čtyřiceti procent. Významnými jsou z tohoto pohledu i údaje týkající se sledovanosti televizních přenosů či zastoupení žen ve sportovním televizním zpravodajství.

GENDEROVÁ VYROVNANOST NA OH?

Zájem olympijského hnutí na co nejširším zastoupení všech států a genderové vyrovnanosti na olympijských hrách se promítá do kvalifikační politiky olympijského hnutí a vytváří prostor pro affirmative action, jež umožňuje účast sportovců a sportovkyň z určitých zemí, kteří nedosahují přísných kvalifikačních limitů jednotlivých sportovních disciplin. V některých soutěžích je tak uplatňováno pravidlo, podle kterého je možno v případě dosažení kvalifikačního limitu pouze sportovcem/kyní jednoho pohlaví vyslat na olympijské hry zástupce druhého pohlaví bez požadavku dosažení tohoto limitu (viz Qualification System 2012). Podobné pravidlo se uplatňuje i pro národní zastoupení v případě států, jejichž sportovci požadovaná kritéria nesplnili vůbec. Touto politikou individuálních pozvánek či jiných forem nominací bez splnění kvalifikačních limitů se daří olympijskému výboru dlouhodobě zabezpečovat účast maximálního počtu národních států i genderové vyváženosti.

Olympijské hnutí je navenek reprezentováno významnou světovou organizací, jejíž uznání ve formě účasti národních reprezentací na OH znamenalo v minulosti výrazné uznání legitimacy politických aspirací některých národů či států v procesu jejich po-

litické a kulturní autonomizace. Vysoký symbolický význam účasti těchto reprezentantů v rituálních ceremoniálech obou tradičních defilé vyjadřující souměřitelnost a současně národní či kulturní identitu účastníků má pro mnohé národní reprezentace hlavní politický a kulturní smysl jejich účasti. Prostřednictvím olympijského hnutí je dlouhodobě veden dialog a současně vytvářen tlak mezinárodního společenství na některé vlády v otázce dodržování politických lidských práv zejména v oblasti zákazu diskriminace.

V letošním roce bylo proto předmětem zájmu veřejnosti zejména pozvání k účasti na letních hrách pro zástupkyně Saúdské Arábie, Kataru Arábie a Bruneje. Účast sportovkyň těchto zemí je považována za významný úspěch v boji proti diskriminaci žen v islámských zemích a za vítaný průlom izolace těchto zemí. Na druhé straně nelze zcela ignorovat kritiku, která byla vznesena vůči vedení olympijského hnutí, které v této souvislosti učinilo významný ústupek islámským zemím ve formě změny pravidel, kdy umožnilo islámským atletkám závodit v tradičním oděvu. Přesto je možno si povšimnout i některých drobnějších sblíživacích tendencí. Jak konstatovala například Homa Khaleeli ve svém příspěvku „Sport hijabs help Muslim women to Olympic success“ uveřejněném v deníku The Guardian (Khaleeli 2012), tyto tendence spočívají například i v probíhajících snahách o stylizaci tradičního muslimského oděvu pro sportovní účely nazývaného některými žurnalisty sport hijab.

Význam olympijských her pro emancipační hnutí se neomezuje pouze na období konání sportovních akcí. Pozoruhodná je probíhající kampaň organizace Amnesty International za zrovnoprávnění žen namířená vůči vládě Saúdské Arábie. Kampaň vedená pod heslem Let Saudi officials know, that world will still be watching even when the Olympics are over – tell Saudi authorities to let women drive! (na www.amnestyusa.org) využívá dočasněho zvýšeného zájmu světové veřejnosti a médií o tuto problematiku v souvislosti s olympijským hnutím pro své dlouhodobé emancipační cíle. Média věnují rovněž značnou pozornost zapojení muslimských žen do organizace her, včetně jejich autorské účasti na výstavbě sportovišť či umělecké realizaci zahajovacího ceremoniálu. Komentován byl rovněž fakt, že olympijské hry 2012 svým termínem konání opět zasáhly do svátku ramadán, jak uváděl například i list The Washington Post (Mohammad 2012), což pro mnohé muslimské sportovce jistě představovalo komplikaci a druh znevýhodnění.

SELEKTIVNÍ ČERPÁNÍ Z TRADICE

Olympijské hnutí selektivně čerpá z historické a kulturní tradice. Nejde přitom pouze o zdroje olympismu inspirované antickým Řeckem, v době současné je tato vazba posílena i o zdůrazňovaný kulturní odkaz role novodobých zakladatelů her konce 19. století. Současně je nezanedbatelný i význam tělovýchov-

ných organizací v procesu kulturního a politického národního formování té doby zejména v evropském prostředí (Havránková 1999). Přímé historické reminiscence můžeme nalézt nejen v olympijské symbolice, ale například i v organizační kultuře samotných her, například v ceremoniálním používání francouzského jazyka jako projev respektu k jejich novodobému zakladateli, v tradičním čelním místě řeckých sportovců v defilé jinak organizovaném striktně podle abecedního pořadí či v rituálním předávání olympijského ohně a podobně.

Z historického pohledu je zřejmé, že novodobý olympismus se v mnoha zásadních aspektech výrazně liší a to nejen ve srovnání s tradicí antickou ale současně i s tradicí novodobého obnovení her konce 19. století. Je známým faktem, že antický olympismus byl vyhrazen mužským atletům a role žen byla omezena na „koronování hlav vítězů“.

Omezení aktivní i pasivní účasti žen postihující i pouhé sledování sportovního klání bylo odrazem obecně známého nerovného postavení žen v tehdejší společnosti (Kosík 2010). Na sklonku 19. století byl však i zakladatel moderního olympismu Pierre de Coubertin, jinak velmi osvícený humanista, zásadním odpůrcem účasti žen na olympijském hnutí. Vyjádřil to nejen svým aktivním vystupováním při hlasování o těchto otázkách v Mezinárodním olympijském výboru (MOV), ale zejména ve své přednáškové a publikační činnosti.

Vystupoval aktivně i proti myšlence samostatných sportovních her pro ženy. Účast žen v olympijském soutěžení označil doslova za „nepraktickou, nezájímavou, neestetickou a nesprávnou“ (Guttman 1983:22). Dnešní interpretace jeho postojů je v současnosti pro některé zástupce olympijského hnutí citlivým tématem, o čemž svědčí řada apologetické literatury vysvětlující tyto postoje, zejména Couberitovu upřímně míněnou starost o zdraví žen a jejich reprodukční zdatnost ovlivněnou dobovými předsudky. Přes tyto překážky ženské atletiky poprvé startovaly již na druhých letních olympijských hrách v roce 1900, byť jen s velmi malým zastoupením.

Dnes jsou předmětem zájmu zejména tři sledované parametry s vysokou vypovídací hodnotou: 1) poměrné zastoupení žen v jednotlivých národních reprezentacích, 2) počet států, které mají ve své výpravě zastoupeny ženy a 3) zastoupení sportů, ve kterých ženy soutěží. Jak dokazuje olympijská statistika (www.stats.com), je potěšitelné, že Letní olympijské hry 2012 v Londýně představovaly nový rekord z hlediska všech těchto tří parametrů.

SPORTOVÁNÍ MEZI SYMBOLY...

Olympismus je oblastí s vysokou mírou symbolizace. Geneze fenoménu novodobého olympismu probíhala částečně řízenou a částečně živelnou syntézou starověké tradice, ideálů osvícenského humanismu, vlivů národních kultur novodobých zakladatelů, křesťanské symboliky, institucionální kultury mezinárodních organizací, vlivu masových médií a zejména v posled-

ním období též kulturního průmyslu a komerčních zájmů globálních sponzorů. Vzájemné mísení jednotlivých vlivů a současná snaha o jejich syntézu a vytvoření univerzálního systému hodnot dala vzniknout skutečně ojedinělému systému symbolů.

Mezi ně nepatří pouze artefakty, ale též řada normativů v podobě kánonu, zvyklostí a rituálů pořádání her provázejících reprezentující olympijské ideje a nepřehlédnutelná je i robustní institucionální základna hnutí. Význam i komerční hodnotu této symboliky je možno doložit mírou její ochrany i oceněním jejího využití. Letošní OH proto mimo jiné představovaly v nebyvalé intenzitě též významný střet mezi chráněným zájmem vlastníků komerčních práv těžících z monopolu této symboliky a omezení osobní svobody včetně svobody projevu na straně druhé, jak bude dále zmíněno.

Významně je na hrách využíváno národních kulturních stereotypů a to jak v propagační kampaň hostitelské země, tak i při prezentaci jednotlivých národních států. Při pohledu do početného auditoria je možno v některých případech identifikovat živelnou i do jisté míry organizovanou snahu o využití potenciálu maximálního mediálního pokrytí k prezentaci národních stereotypů jako důsledek potřeby demonstrace sdílené národní a kulturní identity.

SOUTĚŽ NÁRODŮ, NIKOLIV JEDNOTLIVCŮ

Nelze opomenout jeden ze základních rysů novodobého olympismu, jímž je primárně soutěž národů a nikoliv jednotlivců. Tento koncept není přijímán bezvýhradně a jsou vůči němu pravidelně vznášeny námitky týkající se jistých rysů nacionalismu a gigantismu. Kromě vnější kritiky se i uvnitř samotného olympijského hnutí s tímto prvkem nacionalistických tendencí objevil nesouhlas a to zejména v 70. letech ve vedení MOV, kdy byly neúspěšně vznášeny například návrhy na odstranění vlajek a dalších státních symbolů z her, zrušení vyhlásování vítězů za zvuku státní hymny a preferování individuálních sportů před sporty kolektivními (Stloukalová 2008).

Londýnská zkušenost potvrdila, že zcela specifickou a ve všech smyslech toho slova ojedinělou událostí olympijské tradice je zejména úvodní a závěrečný ceremoniál olympijských her, který v letošním roce sledovalo více než 900 milionů televizních diváků. I z pohledu kulturologie jde nepochybně o zcela svěbytný jev hodný důkladného zkoumání.

Jen málokterý rituál soudobé globální kultury v tak koncentrované podobě a synchronně vysílá sociokulturně kódovaná poselství se současným důrazem na emocionálnost i racionalitu k tak širokému počtu aktivních příjemců. Percepce a reflexe komunikovaných symbolů, významů a věrnost jejich dekódování je navíc v současné společnosti sítí možno mapovat z téměř okamžitých reakcí oficiálních médií, sociálních sítí či blogosféry. Tradičně se i tentokrát některá média zapojila do snahy o systematickou interpretaci předložených symbolů, což je možno demonstrovat ▶

¹⁾ www.sochi2014.com

- mimo jiné na příkladu populární stanice Fox Sports (viz Fox Sports 2012).

Bez ohledu na jakékoliv hodnotící soudy týkající se uměleckých kvalit, srozumitelnosti, konvenčnosti či originality a dalších nutně přítomných témat jde o událost svěbytnou, která je svým dosahem a vlivem ojedinělá. To platí i pro symboliku genderově ovlivněného poselství obsaženou v Londýně zejména v úvodním ceremoniálu a to nejen legendárním a mediálně vědeckým vystoupením anglických sufražetek, anglických ošetřovatelek a chův.

OLYMPIÁDA JAKO PLATFORMA STŘETŮ

Olympijské hry představují globální platformu setkávání a současně kulturních střetů. Na půdě olympijských her se setkávají v koncentrované podobě rozdílné národní kultury a současně odlišné a nezdídky i protichůdné politické systémy. Ačkoliv jde o hnutí, které primárně směřuje ke smířlivosti protikladů, je současně samo důležitým dějištěm střetů způsobených existujícími rozpory. Výsledek takových střetů má vysoký symbolický význam nejen pro samotné aktéry, ale má globální dosah vzhledem ke svému zcela mimořádnému mediálnímu zpracování.

Letní olympijské hry v Londýně přinesly očekávaný zvýšený zájem světové veřejnosti a médií o otázky spojené s genderovou problematikou

Formy těchto střetů mají historicky nejružnější podobu od tragických teroristických útoků proti olympionikům představujícím odlišnou národnostní či náboženskou identitu či formy bojkotu her charakteristické pro závěrečnou dekádu období studené války. Tyto příklady patří našťásti do historie a současné sociokulturní střety na půdě olympijského hnutí mají z tohoto pohledu mnohem subtilnější formy, přesto však jsou nadále významnými projevy často skryté rozporuplnosti současného světa.

Letní olympijské hry v Londýně přinesly očekávaný zvýšený zájem světové veřejnosti a médií o otázky spojené s genderovou problematikou, a umožnily tak nastolení či pokračování potřebného veřejného diskurzu. Připomeňme si proto hlavní témata tohoto diskurzu v olympijském létě 2012.

HLAVNÍ TÉMATA DISKURZU

Otázka diskriminace žen v islámských zemích, která již byla zmíněna, těmto tématům dominovala. Samotná účast zástupkyň islámských zemí znamenala bez ohledu na jejich aktuálně dosažené sportovní výkony podporu světové veřejnosti a pravděpodobně též nevrátný proces postupující emancipace a sekularizace umožňující jejich další začlenění do olympijského hnutí v masovějším měřítku. Některé islámské atletky

se staly symboly těchto aspirací pro domácí i zahraniční emancipační hnutí.

Mezinárodní podpora nebyla deklarována pouze ze strany mezinárodních organizací či vlád, ale explicitně vyjádřena v podobě mohutné divácké podpory, již se těmto sportovkyním dostalo od londýnského publika. V průběhu her se rovněž konaly v olympijském areálu některé protestní akce zaměřené především proti uplatňování práva šarí' a v islámských zemích. Vzhledem k formě těchto protestů využívajících mnohdy nahoty a následné nutnosti policejních zásahů však nebyl dopad těchto akcí jednoznačný. V tomto ohledu se opakovala zkušenost i z skutečněného Mistrovství Evropy ve fotbale 2012 na Ukrajině a v Polsku.

TESTY POHLAVÍ A TRANSEXUALITA

Významným tématem se již před samotnými olympijskými hrami roku 2012 i v jejich průběhu stala otázka transsexuality a zejména problematika provádění sextestů ženských sportovkyň, tedy lékařských testů, jejichž účelem je zamezit podvodnému jednání ve sportovním soutěžení spočívajícím zejména v hormonálním dopingu vedoucímu ke změně pohlaví. Povinné testy byly v olympijském hnutí zavedeny na OH v Grenoblu v roce 1968 a to zejména pod vlivem tehdejší praxe komunistických států, zejména Německé demokratické republiky a Sovětského svazu, které praktikovaly v oblasti hormonálního dopingu rozsáhlý výzkum (Stloukalová 2008). Problémy však provázely olympijské hnutí od počátků a skandál se nevyhnul ani předválečné československé reprezentaci (Kovář 2011).

V případě provádění sextestů jde o komplikovaný eticky a společensky exponovaný problém. Praxe provádění sextestů je často chápána jako ponižující a „barbarská“. Ilustrativní může být v této souvislosti skutečnost, že jedinou sportovkyní, která se nemusela tomuto testu podrobit na olympijských hrách v Montrealu v roce 1976, byla dcera britské panovnice princezna Anna, u které bylo konstatováno, že tento požadavek je společensky zcela nepřijatelný (tato epizoda je jistě signifikantní i pro případné úvahy týkající se demokratických principů novodobého olympismu).

V roce 1996 bylo rozhodnuto, že se testování nebude provádět v průběhu samotných her a tato odpovědnost byla přesunuta na jednotlivé národní olympijské výbory. Rozhodnutí však vyvolalo mnohá podezření týkající se věrohodnosti a důvěryhodnosti takového testování a to zejména vzhledem k metodice, která není založena bezvýhradně na jednoznačných a kvantifikovatelných parametrech, ale též na subjektivním expertním posouzení jednotlivých národních orgánů.

Atmosféra před olympijským létem 2012 byla ovlivněna široce medializovaným případem atletky z Jihoafrické republiky; proto se tato problematika stala ostře sledovanou i v průběhu her samotných. Jihoafrická atletka ihned po skončení her dokonce č-

lila nařčením, že v olympijském finále záměrně nechala vyhrát svoji soupeřku, aby tak odvrátila další možná obvinění. Je nutno konstatovat, že pochybovačné a šovinistické útoky se v tomto smyslu objevují také pravidelně v případech, kdy se sportovkyně svým výkonem přiblíží nebo dokonce překoná výkon svých mužských kolegů, jak se stalo v Londýně například šestnáctileté čínské plavkyni, jež svým výkonem šokovala veřejné mínění v USA a na malý okamžik ohrozila i pověst nejúspěšnějšího olympijského sportovce všech dob.

LONDÝN 2012 A SEXISMUS

Sexismus ve sportu se stal dalším z témat, která doprovázela letní olympijské hry v Londýně 2012. Tradičně se to týkalo obrazového zpravodajství z her a odlišnosti ve způsobu zobrazování mužského a ženského těla. Významnější debata se rozvinula již v etapě příprav olympijských her a v oblasti požadavků na jednotné sportovní oblečení v některých disciplínách. Je pozoruhodné, že pokus o nivelizaci určitých standardů vedl k projevům nesouhlasu vedeným z opačných pólů názorového spektra.

Příkladem může být v této souvislosti asi nejčastěji citovaná disciplína, kterou je plážový volejbal. Tento relativně mladý olympijský sport si vysloužil nebývalý divácký a mediální zájem, jehož kořeny nejsou též ušetřeny kritiky. Důvodem může být donedávna platný kodex oblékání, který z této disciplíny vytvořil fenomén označovaný mimo jiné listem Los Angeles Times v článku Davida Haugh (Haugh 2012) přílehavým termínem Olympic Baywatch.

Výhrady proti striktnímu požadavku bikin byly přitom vznášeny opakovaně nejen ze strany islámských zemí a jiných tradičně orientovaných kultur, ale současně též z pozic zejména severoamerických a evropských ženských organizací. Zároveň s kritikou pravidel oblékání bylo poukazováno na nevhodné umístění reklam či sponzorského loga na tomto oblečení.

Kritika vyústila v rozhodnutí, podle kterého byla na olympiádě v Londýně 2012 již platná změna pravidel, která umožňovala i jiný druh oblečení než doposud povinné šortky či plavky. Neudržitelnost dosavadního požadavku se přitom projevila v praxi mimo jiné i ve zjevné nevhodnosti původně předepsaného oblečení pro odlišné klimatické podmínky. V prostředí chladného Londýna a zápasů probíhajících často pozdě do nočních hodin tuto změnu pravidel (viz www.FIVB.org) samy hráčky velmi ocenily.

Za kontroverzní a diskutované projevy sexismu byla také považována přítomnost takzvaných roztluskávaček/cheerleaders u některých sportů, což významně souvisí s odlišností sportovní tradice zejména v oblasti evropského a amerického basketbalu či fotbalu a současně obecným problémem komercializace sportovních her.

NEJLEPŠÍ „DŽOB“ NA SVĚTĚ

Otázka sexuálních stereotypů v mediální oblasti se v průběhu olympijských her stala předmětem diskuze

zejména v souvislosti s kontroverzní reklamou společnosti Procter & Gamble nazvanou „The Best Job in the World“. Tato reklama prezentující a oslavující roli ženy jako sebeobětující se podporovatelky svých dětí se stala předmětem kritiky pro svoji snahu o znovuoživení oslavy pasivní role ženy a její úlohy v rámci tradiční rodiny. Jedním z mnoha příkladů této okamžité negativní reflexe je například příspěvek Emily Bristol „Olympic Sexism! Why Does Mamma Got The Magic?“ zveřejněný na feministickém internetovém portálu fem2pt0.com (Bristol 2012).

Firmě bylo vytýkáno, že pokud šlo o zdůraznění rodičovské či rodinné podpory, měla být tato skutečnost promítnuta do vyvážené účasti obou pohlaví v reklamním poselství. V této souvislosti bylo poukazováno na skutečnost, že řada sportovkyň letošních olympijských her dokázala ve svém životě spojit svoji účast ve vrcholovém sportu s rolí matky a se zvláštními sympatiemi byla v této souvislosti přijímána publikem závodnice ve střelbě, která se zúčastnila olympijských soutěží v pokročilém stupni těhotenství.

Velmi diskutovanými případy týkajícími se otázky diskriminace žen ve sportu se staly na LOH v Londýně některé mediálně zdůrazněné kauzy. Značnou kritiku veřejnosti si vysloužily některé národní výpravy uplatňující odlišný přístup vůči sportovcům různého pohlaví. Za skandální bylo v této souvislosti považováno cestování odlišnými cestovními třídami v rámci jedné olympijské výpravy basketbalových reprezentantů Austrálie a Japonska. S odmítnutím se setkal následný pokus o ospravedlnění této praxe poukazem na odlišné fyzické dispozice jednotlivých hráčů a hráček a z toho plynoucí nezbytnosti použití třídy business class poskytující větší prostor cestujícím.

Požadavky na rovné zacházení ve veřejném mínění jasně dominovaly a to i vzhledem k duchu olympijské tradice spočívající na deklarovaných rovnostářských zásadách projevujících se mimo jiné ve společném unifikovaném ubytování sportovců v jednotné zařízené olympijské vesnici. Ještě důležitějším aktuálním tématem se však jeví méně viditelné, o to však významnější projevy sekundární diskriminace, které se projevují hlavně v otázkách financování a to zejména v objemu finančních prostředků investovaných do ženského sportu z veřejných prostředků a hodnoty reklamy a sponzoringu.

Panující disproporce se stává závažným tématem zejména vzhledem ke vzrůstajícímu objemu finančních prostředků investovaných do sportu prostřednictvím reklamy a sponzoringu. Jak ve svém příspěvku „London 2012 Olympics. Sexism Row Over BMW's For the Boys“ uveřejněném v deníku The Telegraph upozornila Laura Donnelly (Donnelly 2012), bezprostředně po skončení těchto her byla citlivě reflektována skutečnost nerovnoměrně ohodnoceného úspěchu jednotlivých medailistů zejména ve vztahu k národním olympijským organizacím a korporativním sponzorům. ►

Mediálně sledovaná byla diskuze týkající se nerovného přístupu organizátorů k heterosexuálním a homosexuálním párům

► K POHLAVNÍ ROVNOSTI DISCIPLÍN?

Zvláštní kapitolou historie olympismu je kampaň ženského sportu usilující o paritu v jednotlivých sportovních disciplínách, která úspěšně bojuje s historicky překonaným tradičním rozdělením sportovních disciplín z hlediska genderového. Faktem je, že některé sportovní disciplíny se setkávají s tradiční vysokou mírou společenské akceptace i s tím, že je jejich provozování vyhrazeno výhradně ženám. Tato skutečnost nebyla předmětem zásadnějších námitek - příkladem může být synchronizované plavání, moderní gymnastika, atletický sedmiboj či z programu olympijských her nedávno vyřazený softball.

U ostatních sportů je však patrná stále vzrůstající tendence k dosažení absolutní parity, která výrazně boří zakořeněné sexuální stereotypy. Z tohoto pohledu patří mezi nedávné úspěchy ženského sportu zařazení nových sportovních disciplín s doposud výraznou mužskou dominancí a též vysokým stupněm popularity a divácké sledovanosti. Do programu olympijských her tak byl mimo jiné zařazen pro ženské kategorie v roce 1996 fotbal, v roce 1998 lední hokej a snowboard, v roce 2000 vzpírání, vodní polo, triatlon a moderní pětiboj, v roce 2004 zápas a v roce 2008 běh na 3000 metrů překážek. Zařazení ženského boxu do programu letošních olympijských her proto představovalo jen další pokračování této tendence a současně narušení další bašty hegemonie doposud výrazně mužských sportů. Na nadcházejících zimních olympijských hrách v Soči 2014 budou poprvé zařazeny skoky na lyžích žen či smíšená štafeta v biatlonu. Současně je významné, že od roku 1992 je u nově zařazovaných sportů na program olympijských her povinná paralelní ženská a mužská soutěž. Takovými nově zařazenými sporty byly kupříkladu soutěže horských kol, dálkové plavání, taekwondo, triatlon či akrobatické lyžování. Na příštích letních olympijských hrách v Rio de Janeiru v roce 2016 se tak nově představí ženský golf a ženské rugby.

Zařazení ženských sportovních soutěží do programu olympijských her je kromě logického důsledku společenského vývoje rovněž výsledkem cíleného tlaku, který vyvíjejí organizace i jednotlivé sportovkyně na orgány olympijského hnutí. Známým se v této souvislosti stal soudní případ Martin versus International Olympic Committee (Goettel 1983), ve kterém se atletky z 21 zemí domáhaly zařazení soutěže žen v běhu na 5000 metrů a 10 000 metrů do programu atletických soutěží olympijských her 1984 v Atlantě.

Tyto velmi sledované kauzy výrazně přispívají k postupnému odstraňování bariér omezujících začlenění žen do olympijského hnutí. I v souvislosti s letošními OH byla podána žaloba na diskriminaci žen v podobě nezařazení ženských kanoistických soutěží na program londýnských her a to přesto, že tato soutěž byla již do programu olympijských her formálně zařazena, o čemž například informovala Mary Pillons v článku „A female canoeist files a discrimination claim“ uveřejněném v listu New York Times (Pillons 2012).

HOMOSEXUÁLOVÉ NA OLYMPIÁDĚ

V průběhu letních olympijských her v Londýně bylo konstatováno, že počet sportovců hlásících se otevřeně k homosexuální a lesbické orientaci není vysoký, ale přesto představuje dosud největší skupinu v historii olympijského hnutí. Jim Buzinski uvádí, že z celkového počtu více než 10 tisíc sportovců tak otevřeně vystoupilo 23 sportovců a dva trenéři (Buzinski 2012). Není překvapením, že tito sportovci reprezentují zejména USA, Nizozemí, Švédsko, Austrálii, Británii, Francii či Německo. Je však pozoruhodné, že z tohoto poměrně malého počtu sportovců získalo deset z nich olympijskou medaili. Vzhledem ke specifčnosti sportovního prostředí se přesto lze domnívat, že v otázkách sexuální orientace sportovců stále převládá vysoká míra latence.

Mediálně velmi sledovaná byla diskuze týkající se nerovného přístupu organizátorů k heterosexuálním a homosexuálním párům samotných olympijských sportovců. Tuto diskuzi zapříčinil tradiční a kritizovaný rovnostářský požadavek společného ubytování sportovců v olympijské vesnici při současném oddělení mužských a ženských sportovců. Zájem o tuto otázku rozpoutal případ australských olympionků, jimž bylo odmítnuto sdílet společné ubytování a bylo jim doporučeno opustit olympijský komplex, ačkoliv byli manželé.

Ve své reakci se oba manželé ohradili proti této diskriminaci ve srovnání se sexuální svobodou, kterou v témže prostředí využívají homosexuální a lesbické páry. Následná vlna zájmu veřejnosti i sportovců samotných (Gray 2012) dala vzniknout diskuzi na doposud částečně tabuizovaná témata sexuální orientace sportovců a jejich akceptace heterosexuální většinou, současně udržitelnost kolektivistického pojetí organizace her a problematika osobní svobody sportovců. Tento problém souvisí rovněž s diskutovanou otázkou promiskuitního sexuálního chování sportovců. Jak dokazují příspěvky bulvárních médií včetně britského Daily Mail (Dayle, Gewsbury 2012) debaty o morální amnestii olympijské vesnice je sice možno z větší části považovat za bulvární folklor, na druhé straně je nutno tyto projevy brát do úvahy přinejmenším s ohledem na snahu o budoucí širší účast sportovkyň reprezentujících tradiční kultury, pro které může ultraliberální přístup představovat potenciální bariéru.

TÉMA NÁRUSTU PROSTITUCE

Tradičním problémem spojeným s konáním každé sportovní akce mezinárodního dosahu je nebezpečí nárůstu prostituce a obchodu se ženami. V této souvislosti je třeba uvést, že ochrana her XXX. letní olympiády v Londýně před touto hrozbou byla stanovena jako jedna z organizačních priorit a nebyla v přípravě ani v průběhu her samotných podceňována a to včetně zajištění odpovídající institucionální a finanční podpory. Také díky tomu nebyl zaznamenán nijak dramatický nárůst výskytu těchto jevů a to zejména ve srovnání s jinými sportovními akcemi obdobného rozsahu konanými v minulosti.

Součástí úvah týkajících se účinnosti zvolených opatření je často i otázka funkčnosti trestní represe v podobě různých forem kriminalizace prostituce, která je například v pořadatelské zemi letošních olympijských her roku legální. V otázce vlivu sportovních akcí na nárůst prostituce neexistují jednoznačná statistická data, o něž je možno tyto úvahy opřít. Na Mistrovství světa ve fotbale 2010 v Jihoafrické republice se podílelo dle některých mediálních odhadů 40 až 100 tisíc operujících sexuálních pracovníků. V letošním roce se potom podobná čísla objevila i při hodnocení nedávno konaného ME ve fotbale na Ukrajině a v Polsku.

Některé zdroje, jako například výzkumy zpracované pod záštitou OSN a citované BBC však tato čísla zpochybňují a naopak konstatují, že v průběhu konání sportovních akcí nedochází v posledních letech k nijak dramatickému nárůstu těchto jevů.

V hodnocení těchto sportovních akcí z pohledu problematiky prostituce a obchodu se ženami je nutno pochopitelně vzít do úvahy specifika spočívající v kulturní odlišnosti jednotlivých pořadatelských zemí včetně jejich ekonomické vyspělosti, úrovně sociální a zdravotní péče, účinnosti osvěty a preventivních kampaní a současně i jejich zkušenosti s pořádáním sportovních akcí takového rozsahu. Tato poznámka míří nepřímo i k místu budoucího konání letních olympijských her. Brazílské Rio de Janeiro je z tohoto pohledu prostředím zcela specifickým a nepochybně rizikovým. Je tedy velikou výzvou pro organizátory, aby obavám veřejnosti i mezinárodních organizací předešli účinnými opatřeními.

ÚSPĚCH I NASTOLENÉ OTÁZKY

Letošní olympijské hry je možno považovat za úspěšné, jak z hlediska sportovního, organizačního, společenského, tak například i bezpečnostního. Současně ale nastolily s bezprecedenční intenzitou některé zásadní obecné otázky, jež se týkají zejména přípustné míry omezení osobních svobod jednotlivce způsobeného hegemonií a diktátem globálních olympijských sponzorů a odhalily i zcela nová nebezpečí zásahů do těchto svobod, jako například zcela nový fenomén široce kritizovaného omezení osobní svobody projevu spočívající ve významném omezení publikování vlastních názorů prostřednictvím internetu. Podrobnější rozbor těchto jevů přesahuje rámec tohoto příspěvku, přesto považují tuto zmínku za potřebnou vzhledem ke globálnímu dosahu těchto jevů, jejich velmi pravděpodobnému dalšímu nárůstu a vysokému stupni nebezpečí pro svobodnou kulturu.

Analyzované jevy a jednotlivé události olympijských her v Londýně 2012 se nezbytně liší mírou svého skutečného budoucího vlivu a v současné chvíli je předčasné vynášet soudy ohledně jejich relevance. V každém ohledu je však nepochybné, že události olympijského léta představovaly spouštěcí moment pro další vlnu veřejné debaty nad závažnými genderovými otázkami a v mnoha ohledech též demonstraci dosaženého stupně pokroku v některých oblastech. S delším odstupem lze očekávat vznik

fundovaných podrobných studií, průzkumů a dalších multidisciplinárních zpracování této problematiky, již bezprostředně však lze usuzovat na některé základní parametry těchto úvah a to zejména vzhledem k široké účasti na synchronní debatě probíhající v průběhu samotných her prostřednictvím elektronických médií, sociálních sítí a blogosféry, do které se zapojil rekordní počet účastníků ze všech kontinentů.

Tento příspěvek se právě o takové zdroje opírá - se všemi riziky z toho vyplývajícími. Je pravděpodobné, že průběh a závěry některých veřejných debat a zejména jejich vliv na veřejné mínění bude mít trvalejší význam než samotné původní příčiny, které daly jejich vzniku původ a budou odsunuty v zapomnění jako bagatelní, marginální či v některých případech bulvární. Na tyto soudy je možná prozatím příliš brzy. Na druhé straně je již v tuto chvíli jasné, že některé z těchto debat se stanou cenným příspěvkem v procesu zkoumání vývoje a dynamiky společenských procesů vztahujících se k zásadním tématům rovnoprávnosti a boje proti diskriminaci, která zůstávají trvalou a významnou součástí genderových studií a úvah. ●

LITERATURA:

- GUTTMANN, Allen (1983): The Games Must Go On: Avery Brundage and the Olympic Movement. Columbia University Press.
- GOETTEL, James G. (1983): „Is the International Olympic Committee Amenable to Suit in a United States Court?“. In: Fordham International Law Journal, vol. 7, no. 1., str. 61-82
- HAVRÁNKOVÁ, Hana et al. (1999): Český olympismus: 100 let. Praha: Olympia.
- KOSÍK, Miloš (2010): Olympismus. Brno: Tribun EU.
- SEKOT, Aleš (2008): Sociologické problémy sportu. Praha: Grada.
- STLOUKALOVÁ, Brigita (2008): „Profesionalismus a amatérismus v zrcadle socialistického sportu“. In: Tělesná kultura, 31(1), str. 68-84.

INTERNETOVÉ PRAMĚNY:

[vše on-line, dostupné k 10. 10. 2012]

- Amnesty International (2012): <http://www.amnestyusa.org/emails/W1207EAWMN1.html>
- BBC (2012): <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-18174387>
- BRISTOL, Emmily (2012): „Olympic Sexism! Why Does Mamma Got The Magic“. In: <http://www.fem2pt0.com/>
- BUZINSKI, Jim (2012): „23 openly gay and lesbian at 2012 London Summer Olympics“. In: <http://outsports.com/>
- DONNELLI, Laura (2012): „London 2012 Olympics. Sexism Row Over BMW's For the Boys“. In: <http://www.telegraph.co.uk/>
- Federation Internationale De Volleyball (2012): <http://www.fivb.org/EN/BeachVolleyball>
- Fox Sports (2012): <http://msn.foxsports.com/olympics/story/london-opening-ceremony-explainer-072712>
- GAYLE, Damien, DEWSBURY, Rick (2012): „The oh, oh, Ohhh-lympics! As record 150,000 condoms are handed out to a host of super-attractive athletes, could London 2012 be the raunchiest games ever?“. In: <http://www.dailymail.co.uk/>
- GRAV, Stephen (2012): „Australian Olympic athlete in anti-straight room discrimination claim“. In: <http://www.pinknews.co.uk/>
- KHALEELI, Homa (2012): „Sport hidjabs help Muslim women to Olympic success“. In: <http://www.guardian.co.uk>
- HAUGH, David (2012): „London Olympics: To the two-piece question, a one-word answer: money“. In: <http://articles.latimes.com>
- KOVÁŘ, Pavel (2011): „Do 22 let trhala v atletice rekordy, pak žila jako ragbista Zdeněk“. In: <http://www.lidovky.cz/>
- MOHAMAD, Nadia (2012): „Muslim women and the London Olympics: Series of historic firsts“. In: <http://www.washingtonpost.com>
- PILLONS, Mary (2012): „A female canoeist files a discrimination claim“. In: <http://london2012.blogs.nytimes.com>
- Olympijská charta (2007): Praha: Mezinárodní olympijský výbor.
- www.olympic.cz/public/img/dokumenty/olympijska_charta.doc
- Qualification System - Games of XXX. Olympiad (2012). In: <http://www.iaaf.org/>